

Asia: VN/10058/2020, STM053:00/2020

Lausuntopyyntö esityksestä kontaktien jäljityssovelluksen käyttöönotosta Covid-19-epidemian hallinnan tueksi

Kysymykset

1. Muistiossa esitellään mobiilisovellus tukemaan tartuntatautien jäljitystyötä ja tartuntaketjujen katkaisemista. Onko tämä tarkoituksenmukainen tapa jäljittää tartuntaketjuja?

kyllä pääosin

Avoimet huomiot koskien kysymystä 1

Jäljityssovelluksen käyttöönotolla olisi vaikutuksia laajan ihmisjoukon ihmisoikeuksiin ja perusoikeuksiin, erityisesti yksityiselämän suojaan (Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artikla, EU:n perusoikeuskirjan 7 artikla, Suomen perustuslain 10 §) sekä mahdollisesti myös muihin kansainvälisillä ihmisoikeussopimuksilla suojattuihin ihmisoikeuksiin sekä EU:n perusoikeuskirjalla ja Suomen perustuslailla suojattuihin perusoikeuksiin.

Suomen ihmisoikeusvelvoitteiden näkökulmasta on tärkeää, että esityksen mukainen sovelluksen käyttö on henkilölle vapaaehtoista ja perustuu henkilön suostumukseen ja että tietoa käsitellään vain perustellussa, eli tartuntojen jäljittämisen ja altistuneiden kartoituksen mukaisessa käyttötarkoituksessa.

Todellisten hyötyjen saamiseksi tartuntaketjujen jäljittämisessä, tulisi yli 60 % kansalaisista ottaa sovellus käyttöön. Tämän toteutuminen on melko epävarmaa kansallisella tasolla. Isommissa kaupungeissa toki tämä voi toteutua, mutta muualla Suomessa tämä on epätodennäköisempää. Asiaan liittyy paljon pelkoja mm. omien sijainti- ja terveystietojen jakamiseen. Tehokas markkinointistrategia ja tietosuojaviestintä on avainasemassa tavoitteen saavuttamisessa.

Kun exit-strategian mukaisesti avataan EU:n sisärajoja, pitäisi sovelluksesta hyödyn saamiseksi tämän keskustella myös muiden maiden sovellusten kanssa, mikä ei varmaankaan ole teknisesti eikä lainsäädännöllisesti mahdollista tällä aikataululla.

2. Onko esityksessä asianmukaisesti otettu huomioon henkilötietojen ja yksityisyyden suojaan liittyvät näkökohdat?

kyllä pääosin

Avoimet huomiot koskien kysymystä 2

Ihmisoikeusvelvoitteiden osalta tulee kiinnittää erityistä huomiota syrjinnän kieltoon (mm. Euroopan ihmisoikeussopimuksen 14 artikla ja 12. lisäpöytäkirjan 1 artikla, YK:n kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen 2 artikla ja 26 artikla, EU:n perusoikeuskirjan 21 artikla, Suomen perustuslain 6 §). Jäljityssovelluksen käytöstä ei saa seurata esimerkiksi sukupuoleen, ikään, etniseen alkuperään, uskontoon, vammaisuuteen tai yhteiskunnalliseen syntyperään perustuvaa syrjintää.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin (EIT) on oikeuskäytännössään vakiintuneesti katsonut, että rajoittaessaan yksilön oikeuksia, täytyy valtioiden pystyä tarjoamaan 'olennaisia ja riittäviä' perusteita oikeuden rajoittamiselle.

EIT totesi 24.9.2019 antamassaan tuomiossa tapauksessa Catt v. Yhdistynyt kuningaskunta (nro 43514/15) yksimielisesti 8 artiklan loukkauksen (oikeus nauttia yksityis- ja perhe-elämän kunnioitusta). Tapauksessa oli kyse valittajan henkilötietojen keräämisestä ja säilyttämisestä poliisin "kotimaisia ekstremistejä" koskevassa tietokannassa. EIT katsoi, että valittajan poliittisia näkemyksiä koskeva tieto vaati erityistä suojelua. EIT totesi, että vaikka valittajaa koskevan tiedon kerääminen oli ollut perusteltua, sen säilyttäminen ei erityisesti suojatoimien, kuten aikarajojen, puutteen takia, ollut.

Jäljityssovelluksen käytössä tehokkaiden oikeussuojakeinojen olemassaolo ja sovelluksen käytön riippumaton valvonta ovat ihmisoikeuksien toteutumista turvaavia elementtejä. Valvontaan liittyviä vastuita ei esityksessä oltu avattu riittävälle tasolle.

Jäljityssovelluksen käyttöönotossa tulee myös painottaa palveluja tarjoavien yksityissektorin yritysten vastuuta kunnioittaa ihmisoikeuksia, mukaan lukien yksityiselämän suoja. Tämän osalta tulee ottaa huomioon yritystoimintaa ja ihmisoikeuksia koskevat YK:n ohjaavat periaatteet (UN Guiding Principles on Business and Human Rights (A/HRC/17/31)).

Yksilöiden suojelusta henkilötietojen automaattisessa tietojenkäsittelyssä tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen konsultatiivisen komitean puheenjohtaja Alessandra Pierucci ja Euroopan neuvoston tietosuojeluvalluutettu Jean-Philippe Walter ovat yhteisessä lausunnossaan 28.4.2020 varoittaneet taistelussa COVID-19-pandemiaa vastaan käytettyjen digitaalisten kontaktinjäljityssovelluksien mahdollisista sivuvaikutuksista ja vaatineet riittäviä suojatoimia henkilötietoihin ja yksityisyyteen kohdistuvien riskien ehkäisemiseksi. Lausunnossa korostetaan, että mikäli jäljityssovellus otetaan käyttöön, tulee käytön tapahtua vain rajoitettua kestoja varten ja

vapaaehtoisesti. Sovellusten pitäisi lisäksi sisältää "suunnitelmalliset" suojatoimet ehkäisemään tai minimoimaan riskejä esim. taatakseen, että yksilöjen paikkatietoja ei käytetä, että mikään suora tunnistaminen ei ole mahdollista tai että uudelleentunnistus estyy.

<https://www.coe.int/en/web/data-protection/statement-by-alessandra-pierucci-and-jean-philippe-walter>

3. Onko muistiossa tunnistetut lainsäädäntömuutokset riittävät?

kyllä pääosin

Avoimet huomiot koskien kysymystä 3

Ulkoministeriö pitää myönteisenä, että esityksessä kiinnitetään huomiota alaikäisiin henkilöihin sovelluksen käyttäjinä ja pyritään varmistamaan lapsen oikeuksien toteutuminen.

Ulkoministeriö toteaa tässä yhteydessä, että YK:n lapsen oikeuksien komitea on COVID-19 epidemian johdosta 8.4.2020 antamassaan lausunnossaan ilmaissut huolestuneisuutensa pandemian vakavista fyysisistä, emotionaalisisista ja psykologisista vaikutuksista lapsiin ja pyytänyt valtioita suojelemaan lasten oikeuksia. Komitea on edelleen todennut, että lapsia tulisi kuulla ja heidän näkemyksensä huomioida kaikessa pandemiaa koskevassa päätöksenteossa.

https://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CRC/Shared%20Documents/1_Global/INT_CRC_STA_9095_E.pdf

Myös Euroopan neuvoston lapsen oikeuksien jaosto on avannut erityisen lapsen oikeuksia COVID-19 -pandemian aikana koskevan internet-sivuston. <https://www.coe.int/en/web/children/covid-19>

Lisäksi tiettyjen muiden ihmisryhmien, kuten vanhusten, vammaisten henkilöiden, turvapaikanhakijoiden ja ulkomaalaisten, ihmisoikeuksien toteutumiseen tulee kiinnittää erityistä huomiota harkittaessa jäljityssovelluksen käyttöönottoa muun muassa esteettömyyttä koskevien vaatimusten osalta.

4. Mahdolliset yksilöidyt säädösmuutosehdotukset

-

5. Mitä hyötyjä arvioitte sovelluksella olevan ja mille tahoille?

-

6. Millaisia riskejä valmisteluun tai sovelluksen käyttöön voi kohdistua?

Olennaista on tehdä tietosuojan vaikutustenarviointi (DPIA), jossa kartoitetaan myös riskit henkilöiden oikeuksille ja vapauksille. Pelkästään suostumuksen ja vapaaehtoisuuden taakse ei sovelluksessa voi mennä, vaan valmistelussa ja käytössä tulee turvata järjestelmän tietoturvasuus käyttäjille. Riskeistä tulee myös avoimesti informoida käyttäjiä, jotta he tietävät mihin suostumuksensa antavat.

7. Muut huomiot muistiosta ja liitteestä. Voit esittää myös näkemyksiä jäljitysprosessissa tarvittavaan tiedonhallinnan ja tietojärjestelmien kehitykseen.

Palveluun tunnistautuminen tulisi toteuttaa vahvan tunnistautumisen kautta. Käyttäjätunnus ja salasana ei ole riittävä pari suojaamaan käyttäjiä väärinkäytöksiltä ja hakkeroinneilta. Järjestelmän käytössä tulee huomioida, että sovellusta käyttävän henkilön henkilötietojen lisäksi myöskään sijainti ei saa missään tilanteessa päätyä ulkopuolisten tietoon.

Laasonen Juha-Matti
Ulkoministeriö - Lausunnon antajana tietosuojavastaava sekä
Ihmisoikeustuomioistuim- ja -sopimusasioiden yksikkö